

MITÄ VIITTAAMINEN ON?

Tekstiin viittaaminen tarkoittaa sitä, että toinen teksti eli aineisto tuodaan esiin omassa kirjoituksessa tai puheenvuorossa. Toisesta tekstistä lainataan osia joko sanatarkasti **siteeraten** tai omin sanoin **referoiden**.

Yksi teksti, monta tekijää

Yhdellä tekstillä voi olla monta tekijää. Esimerkiksi blogien ja muiden sosiaalisen median tekstien kommentointi tuottaa epämuodollisia tekstikokonaisuuksia, jotka haaroavat eri suuntiin spontaanin keskustelun tapaan. Yritysten, virastojen ja oppilaitosten kotisivut taas ovat monen kirjoittajan, kuvaajan, toimittajan ja koodaajan hiomia tuotoksia, joissa tekijöitä ei tuoda lainkaan esiin. Näitä sivuja luetaan kyseisen laitoksen teksteinä.

Usein kirjoitustilanne on vuorovaikutteinen. Koulussa ja työpaikoilla projektitöitä tehdään pareittain tai ryhmissä. Myös Wikipedian artikkeleita tehdään yhdessä: yksi aloittaa, toinen jatkaa, kolmas korjailee kieliasua ja neljäs tarkentaa lähteitä.

Kun tekstit ovat yhdessä kirjoitettuja, tekijyys jää taustalle. Kysymys siitä, kuka puhuu eli kenen ääni tekstissä kuuluu, ei silti ole epäolennainen. Luotavuutta täytyy nimittäin arvioida tuntematon tekijä huomioiden.

Monen ihmisen tekemät tekstit ovat hankalia, kun niihin pitää viitata omassa tekstissään. Usein esimerkiksi virastojen teksteihin voi viivata vain yleisesti: "Kelan sivujen mukaan..."

Kirjoittajan tulee aina harkita, miten suuren roolin antaa aineiston tiedoille ja näkemyksille omassa tekstissään. Esimerkiksi referaatissa (s. 397) **aineisto eli pohjateksti** on keskeinen eikä kirjoittajan oma ääni juuri kuulu. Silti referaatinkin kirjoittaja valitsee näkökulmat, painotukset ja rakenteen, joilla pohjatekstin tieto parhaiten välittyy. Vastaavasti kirja-arvostelussa pohjatekstiä tutkitaan tarkasti, joten on luontevaa, että siihen viitataan paljon sekä siteeraten että referoiden. Oma ajattelu on kuitenkin arvostelussa ensisijaista.

Joskus aineistona olevia tekstejä käytetään liian vähän. Esimerkiksi kirjallisuusanalyysissa päätelmät tulisi perustella tarpeellisella määrällä tekstistä poimittuja esimerkkejä. Jos tämä todistelu puuttuu, tulkinta jää väitteeksi vaille näyttöä.

Lukijan tai kuulijan on oltava koko ajan selvillä siitä, mikä on tekijän omaa ääntä ja mikä lainattua. Mitä virallisempi tekstiyhteys on, sitä tärkeämpää on merkitä yksiselitteisesti, kenen ääni kulloinkin on kuuluvissa ja mistä tieto on peräisin. Esimerkiksi uutisessa eri äänien lähteen merkintä kasvat-
taa sekä uutisen että uutisoijan uskottavuutta:

Iskut tapahtuivat kahdessa shiiamuslimien moskeijassa Jemenin pääkaupungissa Sanaassa perjantairukousten aikana. Uutistoimisto AFP:n mukaan kuolonuhreja on ainakin 77. Uutistoimisto Reuters kertoo kuolleita olevan ainakin 46.

mtv.fi, 20.3.2015.

Joskus ei kuitenkaan ole tärkeää tai edes mahdollista täsmällisesti mainita, kuka on ollut ilmauksen alkuperäinen esittäjä. Silti on olennaista merkitä ilmaus muualta kuulluksi, **kuulopuheeksi**. Tällöin käytetään esimerkiksi sellaisia ilmauksia kuin *kuulemma* tai *muka* tai passiivia:

- > Euroviisukappale syntyi kuulemma tunnissa.
- > Euroviisukappale syntyi muka tunnissa.
- > Sanotaan, että viisukappale syntyi tunnissa.

EPÄSUORA LAINAAMINEN ELI REFEROINTI

Referoinnissa tekstiä tai puhetta ei esitetä sana sanalta toistaen vaan omin sanoin. Lainattu ajatus voidaan ilmaista monella tapaa:

- > Kolumnisti väittää, että kaikki on pielessä.
- > Kolumnistin mukaan kaikki on pielessä.
- > Kolumnisti ilmoittaa kaiken olevan pielessä.
- > Kolumnisti kysyy, miksi kaikki on pielessä.
- > Kolumnisti pyytää korjaamaan kaiken.

Referointi on useimmissa teksteissä ensisijainen ja kirjoittajan kannalta helpoin lainaustapa, koska kirjoittaja voi muokata sanottua osaksi omaa tekstiään valikoiden, tiivistäen ja sulauttaen. Referointi vaatii kuitenkin tarkkaa lukemista, sillä välitetty tieto ei saa vääristyä. On tärkeää huolehtia siitä, että välittää sävyn oikein ja ilmaisee selvästi, mitkä näkemykset ovat kenenkin.

SUORA LAINAAMINEN

Suora lainaaminen eli **siteeraaminen** tarkoittaa sitä, että lainataan omaan tekstiin sanatarkasti toista tekstiä. Lainaus voi olla esimerkiksi repliikki tai lyhyt katkelma uutistekstiä.

Suora lainaaminen sopii silloin, kun referoinnin myötä aineistosta häviäisi jotakin olennaista. Esimerkiksi runoanalyysissa suora lainaaminen on tärkeää, koska runossa ilmaisutapa on olennainen. Suora lainaaminen on tarpeen myös silloin, kun halutaan osoittaa, että vaikkapa jokin hätkähdyttävä sanavalinta on aineiston kirjoittajan.

Suorassa lainauksessa **johtolause** ilmaisee, ketä lainataan.

johtolause   lainaus
Toimittaja kysyi: "Missä nyt mennään?"

lainaus   johtolause
"Missä nyt mennään?" toimittaja tivasi.

Johtolauseen verbi ilmaisee puhumisen tai esittämisen tavan. Tarinoissa ja puheessa verbi on usein imperfektissä (*sanoi, mumisi*), mutta muutoin yleensä preesensissä (*kirjoittaja väittää; uutisessa todetaan*). Esittämisen tapaa voidaan täsmentää lisäsanoilla, kuten *innokkaasti* tai *kulmat kurtussa*.

Kirjoittaessa johtolause jätetään pois, jos sanoja tai kirjoittaja käy ilmi tekstiyhteydestä. Näin on esimerkiksi lehtihaastatteluisissa, joissa samaa henkilöä lainataan monta kertaa peräkkäin.

Suoria ja epäsuoria lainauksia ei voi kirjoittaessa yhdistellä yhtä vapaasti kuin puheessa. Esimerkiksi kysymyslauseen upottaminen *että*-lauseeseen ei sovi neutraaliin asiatyylisiin: *Häneltä kysyttiin, että "onko lopettamishuhuissa perää"*.

Suoran lainaamisen sanatarkkuus on suhteellista etenkin silloin, kun lainataan puhetta. Esimerkiksi haastattelussa toimittaja yksinkertaistaa alkuperäisiä lauserakenteita ja jättää sitaateista pois äännähdykset, kuten *niinku* ja *öö*. Myös kirjallisiin sitaateihin saa tehdä pieniä muutoksia, kuten poistoja ja täsmennyksiä. Ne kuitenkin merkitään erikseen.

NÄKÖKULMAN MUKAUTUS

Alkuperäinen puhetilanne	Kertojan mukautettu näkökulma	Kerronnan mukauttamisen keinoja
Ystäväni minulle: Aiotko katsoa tämän tv-sarjan?	→ Ystäväni kysyi minulta, aiotko katsoa sen tv-sarjan.	sinä > minä aiotko > aioinko tämä > se
Ystäväni Mialle: Aiotko katsoa tämän tv-sarjan?	→ Ystäväni kysyi Mialta, aikoiko hän katsoa sen tv-sarjan.	sinä > hän tämä > se aiotko > aikoiko
Ystäväni meille: Katsokaa koko tv-sarja.	→ Ystäväni neuvoi meitä katsomaan koko tv-sarjan.	katsokaa > neuvoi katsomaan